

Szép vállalkozása volt az újdéki Forum Könyvkiadónak, hogy Ady Endre születésének 100. évfordulójára ezzel az igényes kiállítású mappával jelentkezett. A forradalmas Ady költészetét újra ünnepelve méltó emlékezés ez éppúgy, mint azok az Adyról szóló tanulmányok, melyeket a Hídből kötetbe gyűjtve jelentettek meg.

Az író szava is köszönti az imár második kiadásban megjelenő mappát. Első megjelenésekor Szenteleky Kornél 1930-ban írt előszava, a *Kis konferansz* elmondja, hogy

Balázs „... művészete tisztább, érettebb, teljesebb, nemesebb valeurt kap, mint minden olyan alkotás, melyet hittel és mélyről fakadó ihlettel csinálunk”... Most a jubileumi kiadáshoz Bori Imre utószava *Balázs G. Árpád Ady-illusztrációról* így emeli ki a mappa alkotójának egyéni értékeit: „A költői első személyiség halványodott el az illusztrációkban, s adta át helyét az emberi és általános jelentés hordozójának, Balázs G. Árpádnak a húszas években kialakult képzőművészeti gyakorlata szellemében.”

LÉVAY ENDRE

MÉCSVILÁGOK

GARAY BÉLA: *Festett világ.*

Életjel Könyvek 14. Szabadka, 1977.

En először a harmincas évek végén láttam színpadon Garay Bélát. Kodolányi *Földindulás*ában játszotta a fiatal férjet, olyan szuggesztív — sajnos, a többieket meglehetősen elhalványító — kreációval; oly törő metszett paraszt volt, az anekdotázó hang minden mellékeze nélkül, mint valami őstehetség, aki beleszületett a szerepébe. Később tudtam meg, hogy nagy és változatos színészi múlt volt mögötte, a kitűnő vidéki magyar színészet iskolája, ahonnan a pesti sztárok kerültek ki.

Garay Béla nem lett sztár. Órá nagyobb, felelősségteljesebb szerep várt a királyi Jugoszlávia kisebbségi magyarságának szolgálatában. Nemcsak társulatokat szervezett és vezetett, de műkedvelőket is toborozott, buzdított és lelkesített, fáradhatatlanul járva a magyarulakta falvakat és városokat, úgyhogy neve elválaszthatatlanul összeforrott az egész itteni magyar színjátszással. Amikor a második világháború után hivatásos társulat megalakítására nyílt lehetőség, csaknem kivétel nélkül az ő tanítványait hozták fel Szabadkára színészek. Tudta, kiben mi rejlik, s mit tud még kihozni magából, azon kívül, amit már megmutatott.

Nélküle nehezen lett volna magyar színház!

S amikor meglett, annak ellenére, hogy kiváló tehetségek jelentkeztek, csakhamar ő foglalta el az első helyet a társulatban. Nemcsak azzal, hogy játszott és rendezett, klasszikusokat és szocrealista színdarabokat egyaránt, de színházért lobogó szenvedélyessége, óriási tapasztalata és tudása folytán is. Ezt a tényrt direktortól lefelé a színpadi munkásokig mindenkinek tisztelnie kellett. De hát nem mindig tisztelték, s ezt meg kell mondani most. Az ilyen nagy formátumú, örökké felvillanyozott egyéniség sokszor szétveti az adott kereteket, s olyankor nemcsak azt fenyegeti a veszendőség veszélye, amiért nem kár, hanem az igazi értékeket is.

Nyilván ez is nagyban hozzájárult, hogy Garay Béla, miután csaknem húsz éven át végigjátszotta és rendezte a színpadi játékok minden műfaját, Bernard Shaw-tól kezdve a könnyű musicalszerzőkig, idő előtt — így kell mondani — megvált a színházról, nyugdíjba vonult.

De korántsem azért, hogy múltján elmerengve a babérajain pihen-

jen. Ő, aki színház nélkül nem tudott élni, megint a vidék felé fordult. Levezett, tanácsokat adott, olykor darabot is, de legtöbbször személyesen ment ki, hogy miután kiválasztotta a megfelelő szereplőket, rendezzen, jeleneteket állítson be, a kulisszák festésére és a világításra is utasítást adva. Nem kell mondani, mi mindennel jár az ilyesmi. Sok helyen elemi dolgokra kell megtanítani a szereplőt: bejönni, kimenni, szívós és türelmes munkával rászoktatni, hogy természetesen bánjon a végtagjaival és leküzdje a lámpalázat a rivaldafényben. Garay Béla mindezt a nagy és magasztos ügy, a Színház igazétében elpusztíthatatlan energiával tette évtizedeken át. Nem hiszem, hogy van még színházi ember, aki olyan népszerű lenne, mint ő ebben az országban mindenütt, ahol magyarok élnek. Egészen egyszerű embereket hallottam a legnagyobb tisztelettel beszélni róla, mint akik tudatában voltak, mit tett értük a fáradhatatlan jó, örök komédiás, amikor napokat töltött isten háta mögötti falucskákban, ahol a „tisza

szobában” fektették le vastag és dohos dunyhák alá, s olyan jóbarátságot kötöttek vele, hogy meghívták lakodalomba, keresztelőre, még a család egy-egy intímabb dolgában is kikérve a tanácsát.

A színház szeretetének Garay Béla életében van egy irodalmi ága is. Evtizedek óta írja a cikkeket régi színészek emlékéért felidézve, s a legaktuálisabb kérdésekhez hozzászólva. Egyetlen célja ezzel is a színház népszerűsítése, azon kívül persze, hogy tovább lobog benne az olthatatlan szenvedély, s ha már másképp nem, hát legalább színházról szóló írásokkal próbálja csillapítani. Nem nagy és új revelációk ezek, de olyan mécsvilágok, amelyek nélkül sok helyen mindent belepne a sötétség.

Most, amikor — kissé megkésve — a nyolcvanéves Garay Bélát köszöntjük új könyve megjelenése alkalmából, az egész jugoszláviai magyar színjátszás előtt hajtunk tisztelettel fejet. Mert a két jelenség, a magyar színház és Garay Béla, elválaszthatatlan.

HERCEG JÁNOS

KÁPRÁZAT ÉS VALÓSÁG

JUSTH ZSIGMOND *Naplója és levelei.*
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Justh Zsigmond a jellegzetes és elmentmondásos magyar századvég gyermeke. A felső-magyarországi necpáli Justhok enervált, kései utóda, aki kora szorításából az idegélet kifáradásaiba és delíriumába menekül. Egyéni kiúttalanságának tragikumát gyógyíthatatlan betegségében, a tüdővészben éli meg; s örökös bolyongásaiban; a mesés Kelet egzotikus tájain a pillanat „gyönyörű benyomásaival”, a káprázat csálóka fényeivel kárpótolja magát.

A korábbi kiadványokhoz viszonyítva mindenképpen figyelmet érdemel Kozocsa Sándor nemrégiben megjelent válogatása, hiszen Justh

levelei ez ideig nem voltak hozzáférhetőek a nagyközönség számára. Naplójának utóéletét is jórészt a feledés vastag homálya borítja, eltekintve természetesen az idevágó szakmai érdeklődéstől és Halász Gábornak, a századvég kitűnő ismerőjének lélekelemző, értékmentő munkájától.

A párizsi Napló mindenekelőtt az európai válság általános világnézeti modelljét, a szkepticizmus lélektani hátterét vázolja föl átütő atmoszférateremtő erővel, amelyben Justh művészi impresszionizmusának is bázisa. Szípközvetítő meglátását és ötleteit a párizsi szalonok